

LITIGIILE FUNCIARE ÎNTRE MĂNĂSTIRILE ÎNCHINATE
DIN MOLDOVA ȘI MOȘIERII DIN BASARABIA
ÎN PRIMELE DECENII DUPĂ ANEXARE
(Cazul tranzacției încheiate de moșierii Leon și Tomuleț
cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași)

Valentin TOMULEȚ

**The land litigations between worshiped monasteries from Moldova
and landowners from Bessarabia in the first decades after annexation
(The case of the transaction concluded by the landowners Leon
and Tomuleț with the monastery St. Ioan Zlatoust from Iasi)**

Summary

In the present study, on the basis of a rich archive material, the author analyzes the land disputes between Moldavian monasteries and Bessarabian landowners in the first decades after annexation, based on an example of the transaction concluded by the landowners Leon and Tomuleț with the monastery of St. Ioan Zlatoust from Iasi. The author ascertains that the transaction has in fact led to a long dispute between the parties who have concluded the exchange, which lasted until the end of the 1820s, with adverse effects both for the St. Ioan Zlatoust monastery in Iasi and Tomuleț and Leon landowners, as well as for the inhabitants of Lăpușna, especially for those who lived in the hearth of the former fair, which at the beginning of the 19th century fell to a state of a village, as well as for some people who risked, due to the dispute between the two parties, to lease the estate's income, etc.

The changes occurred in regard to the owners of the Lăpușna estate practically did not solve the dispute with the inhabitants, but even aggravated it, advancing from disputes in the courts of law, to direct confrontation, which led some scholars to believe that these events preceded with a decade the similar processes that carried out in Moldova in 1831.

Keywords: *worshiped monastery, monastic property, litigation, noble families, Bessarabia, the Principality of Moldova, the Russian Empire.*

Anexarea, prin Tratatul de pace de la București din 16/28 mai 1812, a teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, a cauzat prejudicii serioase Principatelor Române, generând și probleme proprietarilor funciari care, având proprietăți funciare în partea dreaptă a Prutului, intenționau să treacă cu traiul în noul imperiu, precum și celor care dețineau proprietăți funciare în partea stângă a Prutului, dar care vroiau să rămână în Basarabia sau să treacă în Principatul Moldova. Potrivit prevederilor articolului VII al Tratatului de pace de la București, locuitorii de pe ambele maluri ale

Prutului urmau să decidă până la expirarea termenului de 18 luni, în supușenia cărui imperiu vor să rămână (Договоры 1969, 52-53; Relațiile 2014, 737). Cu apropierea termenului stipulat în Tratat – 2 ianuarie 1814, se observă o creștere a agitației în rândurile proprietarilor funciari (atât laici, cât și eclesiastici), îngrijorați de soarta proprietăților lor funciare situate pe malul stâng al Prutului, sau în partea dreaptă, condiționată de decizia pe care urmau să o ia. Chiar de la început se cere să menționăm că atât unii, cât și alții urmăreau un anumit interes – de a-și rezolva problema legată de proprietățile funciare și a deveni cât mai rapid proprietari ai acestor moșii.

Ca rezultat, pe parcursul acestei perioade de timp a început un proces complex și de durată de schimburi de moșii, care, în condițiile termenului stabilit de tratat de 18 luni de la ratificare, i-a impus pe unii proprietari să renunțe la proprietățile funciare în schimbul unor sume modice sau chiar să facă schimb cu moșii cu o valoare sub cea reală sau în detrimentul unor prevederi regulamentare (în special în cazul persoanelor eclesiastice)¹. Unele familii boierești au rămas în Principatul Moldovei, lăsând în teritoriul anexat reprezentanți pentru a administra aceste proprietăți funciare (Moruzi 1905, 59). Schimbul de moșii a fost cauzat, probabil, cum constată pe bună dreptate ilustrul istoric A.D. Xenopol, și de faptul că „se răspândise vestea între boierii acei ce trecuse pe timpul Rușilor în partea lor, că i-ar aștepta soarta Moruzeștilor, și că domnul Calimah aducea cu el firmanul pentru a lor descăpăținare. Cei mai mulți se desțărără, parte din ei prefăcându-se a călători prin Europa apuseană, parte căutând pe față o scăpare în Rusia” (Xenopol 1930, 16). A.D. Xenopol scrie în această privință că acei boieri care nu puteau să-și înstrăineze în pagubă moșiile preferă „să se despartă fiii de părinți, frații și alte rudenii, trecând unii la acele de peste Prut, iar alții rămânând dincoace” (Xenopol 1930, 16).

Cercetătorul Teodor Candu, care a studiat această problemă, constată, pe bună dreptate, că asemenea agitație „[...] s-a produs spre sfârșitul anului 1813 și-n mintea unor stăpâni de moșii, cum ar fi așezămintele monastice, care sub impactul stării de spirit care domina în societate, în lipsa unor alternative optime pentru mănăstiri, au acceptat tranzacții care pe departe nu erau în beneficiul lor, în graba mare fiind impuși să încheie schimburi cu moșii sub valoarea celor pe care le dețineau. Lucru accentuat și de decizia Mitropoliei Moldovei de a înstrăina averile sale din stânga Prutului, deși prevederile articolului VII din Tratat nu făceau nicio referire la averile Bisericii Ortodoxe” (Candu 2015, 147).

¹ Trebuie să constatăm că agitația care a cauzat proprietarilor funciari mari cheltuieli, eforturi și nervi, a fost zădarnică. După expirarea termenului de 18 luni, aceste prevederi ale Tratatului n-au fost respectate. Ulterior, cetățenii străini care aveau reședința în Principatul Moldovei, dețineau legal aceste moșii în Basarabia. Prin dispoziția imperială din 20 iulie 1848 „cetățenii străini care posedă, [...] pământ și case în guberniile Novorosiei și regiunea Basarabia, cumpărate de ei până acum, să fie lăsați și pe viitor să dețină fără restricții aceste bunuri, cu drept deplin de proprietate, dar cu condiția ca ei să achite impozitul funciar, fixat, în genere, pentru pământurile moșierești de aici sau care va fi stabilit ulterior și să execute toate prestațiile județene și orașenești, potrivit genului de proprietate” (ИЦЗПИ. Собр. II, м. XXIII, 1848, оmd. некое, № 22456, СПб, 1849, с. 484-485). Legea acorda acest drept doar persoanelor care dețineau aceste bunuri la momentul emiterii legii. În caz de vânzare sau transmitere prin moștenire a acestor bunuri, noii proprietari urmau să se conformeze legilor în vigoare existente în Imperiul Rus.

Printre aceste instituții monastice din Moldova se numără și mănăstirea Sf. Ioan Gură de Aur (Zlatoust) din Iași, supusă mănăstirii Driano din Grecia care, la sfârșitul anului 1813, face un schimb de moșii cu frații Leon și Tomuleț.

După efectuarea tranzacției de schimb de la începutul lunii decembrie a anului 1813, frații Tomuleț și verii lor Leon, în condiții destul de grabnice, părăsesc Moldova, trecând în stânga Prutului². Teodor Candu consideră că schimbul de moșii între neamurile Tomuleț și Leon și mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași a fost unul fraudulos și constată că în „conformitate cu normele de drept ce dominau în acea vreme³, moșiile mănăstirești puteau deveni obiectul unor tranzacții de vânzare-cumpărare sau schimb doar în condițiile în care asemenea acțiuni aduceau lăcașurilor un venit sau beneficiu evident. De asemenea, deși egumenii aveau deplina putere în ceea ce privește administrarea moșiilor din punct de vedere gospodăresc, ei nu aveau libertatea de a dispune înstrăinarea acestora fără un acord prealabil ce ar trebui să-l primească din partea organelor puterii ecleziastice și de stat, de la ctitorii și epitropii lăcașului” (Candu 2015, 152).

Astfel, autorul constată că „schimbul făcut cu moșiile mănăstirii Sfântului Ioan Zlatoust cu sus-amintiții boieri la scurt timp după încheierea lui a fost contestat, atât de epitropul mănăstirii Sf. Ioan Gură de Aur, Andrei Pavli, cât și de egumenul Ioanichie, care s-au adresat domnului Scarlat Grigorie Callimachi cu rugămintea să declare nulitatea tranzacției și să solicite Consulatului general rus de la Iași să nu permită fraților Tomuleț și Leon trecerea Prutului, care, de fapt, erau beneficiarii acestuia” (Candu 2015, 152). În plus, constată autorul, tranzacția venea în contradicție și cu legislația imperială rusă impusă în perioada ocupației militare (1806–1812) a țării române, prin Decretul imperial pentru averile mănăstirilor din 17 ianuarie 1810 (Candu 2015, 151).

Tranzacția încheiată de frații Tomuleț și Leon cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași cu privire la schimbul de moșii ar fi venit, într-adevăr, în contradicție cu legislația moldovenească și cu cea rusă. Însă, la acel moment, când moșierii și mănăstirile urmau să se decidă în care parte a Moldovei vor să rămână și să-și rezolve destul de rapid problemele legate de proprietățile funciare, aceasta puțin conta. Ar fi existat și un anumit interes urmărit de frații Tomuleț și Leon în schimbul de moșii cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași, interes urmărit, de fapt, și de alți moșieri care s-au pomenit în aceeași situație ca ei – de a deveni cât mai rapid proprietari ai acestor moșii. Să nu negăm și faptul că un anumit interes urmăreau și egumenii mănăstirilor, odată ce au

² Despre acțiunile întreprinse de către epitropul și egumenul mănăstirii Ioan Zlatoust de recuperare a moșiilor pierdute în urma schimbului din 1-3 decembrie 1813 *a se vedea* mai detaliat: Candu 2015, 153-154.

³ Tranzacția venea în contradicție cu hrisovul domnesc din 24 martie 1777, emis de domnul Grigorie Ghica voievod, cu hrisovul [sobornicesc] din 12 aprilie 1781 emis de domnul Costandin Dimitrie Moruzi voievod, cu hrisovul sobornicesc din 28 decembrie 1785 emis de domnul Alexandru Ioan Mavrocordat voievod și cu hrisovul din 19 aprilie 1795 emis de domnul Mihail Constantin Suțul voievod. Tranzacția nu era acceptată nici de legislația civilă aplicată în noua provincie anexată de Rusia la 1812, care trebuia să se conducă de dreptul pământului și de legislația moldovenească (Candu 2015, 150).

încheiat mai multe tranzacții de acest fel. În plus, prevederile Tratatului de pace de la București puteau fi interpretate greșit sau înțelese eronat de către moșieri și fețele bisericești, odată ce despre domeniile mănăstirești nu se pomenea nimic (nu se pomenea nimic, înseamnă că se putea), iar în alte cazuri, să recunoaștem, nu toți egumenii și moșierii cunoșteau prevederile legislației moldovenești sau rusești ori cele ale Tratatului de la București. În plus, și interesul statului rus față de pământurile mănăstirești era altul după finalizarea, între 1763 și 1764, de către Ecaterina cea Mare a îndelungatului proces de privare a bisericii de enormele sale domenii prin secularizarea acestora (Riasanovsky 2001, 272-273)⁴.

Știm însă cu certitudine, în baza cererii depuse de locuitorii satului Lăpușna, că la 30 martie 1817 Iordache Tomuleț era deja proprietarul moșiei, vizitase locuitorii satului și le-a declarat că „[...] el este într-adevăr proprietarul acestei moșii”⁵, iar la 6 noiembrie 1817 moșierii Sandulache și Iordache Tomuleț se adresează Consiliului Suprem al Basarabiei⁶ cu o cerere în care solicită să fie confirmați în drept deplin ca unici proprietari ai moșiilor schimbate cu mănăstirea Driano⁷.

Protoiereul Constantin Popandopulo considera că rezolvarea litigiului în favoarea fraților Tomuleț a fost nelegitimă din considerentul că cei trei membri ai Departamentului I al Guvernului Regional (al patrulea membru, protoiereul Petru Kunițki a avut o opinie separată⁸) prezenți la ședința generală a celor două Departamente l-au atras de partea lor pe căminarul Pruncul, care era văr cu Leoneștii și pe funcționarul de clasa a IX-a Alexandru Feodosiu, care era prieten cu căminarul Pruncul⁹. La 2 decembrie 1817, protoiereul Petru Kunițki prezintă în Consiliul Suprem al Basarabiei un protest, iar la 4 decembrie 1817, o altă opinie separată semnată de protoiereul Constantin Popandopulo privind rezolvarea litigiului în favoarea fraților Tomuleț și Leon, cerând anularea deciziei, dar fără rezultat¹⁰.

⁴ Decretul imperial cu referire la averile mănăstirești din 17 ianuarie 1810, stipula că: „întâmplându-se vreo hotărâre de judecată spre a să înstrăina vreo parte de moșiia mănăstirească, la mână parteculiarnică, să nu să pue în lucrare fără a să arăta ocârmuitoriului Sinat, [...] după acea rânduială, care este hotărâtă pentru pricinile de pământurile lăcuiitorilor împărătești și de obștie pentru averile haznelii” (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, f. 4).

⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1, f. 39-39 verso.

⁶ **Consiliul Suprem al Basarabiei** – organ suprem legislativ, administrativ și judecătoresc instituit în Basarabia la 28 august 1816 din membrii celor două departamente ale Guvernului Regional, reorganizat (*în izvor* – instituit) la 29 aprilie 1818 și abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice și judecătorești (Mihail, 1993, 29; *Vcmae* 1818, 2).

⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, f. 45.

⁸ Protoiereul Petru Kunițki scria, în februarie 1817, că în conformitate cu legislația Moldovei, care era aplicată în Basarabia în primele decenii după anexare, „[...] schimburi, pentru moșiile mănăstirești să îngăduiesc după pravilile pământului Moldaviei, cercetându-să mai înainte de iaste acest schimb pentru folosul mănăstirii și apoi iscălindu-să după cercetare di cătră domnul și mitropolitul țării, și epitropii mănăstirii, cum și de către veliții boieri” (Candu 2015, 150).

⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, f. 56.

¹⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, ff. 59-64, 65-67 verso.

Din cele expuse constatăm că deși legislația Moldovei, civilă și canonică, interzicea categoric înstrăinarea proprietăților funciare mănăstirești și bisericești, donate la timpul lor de diferite persoane, în scopul pomenirii binevoitorilor, dar și susținerii materiale a bisericii, protestele protoiereilor Petru Kunițki și Constantin Popandopulo nu s-au soldat cu succes, deși decizia Consiliului Suprem contravenea normelor juridice aplicate pentru Moldova. Trebuie să constatăm că tranzacția contravenea și legislației civile aplicate în Basarabia, care după 1812 trebuia să se conducă, cel puțin până la 1828, de dreptul pământului și de legislația moldovenească. Cele relatate ne permit să afirmăm că și administrația regională din Basarabia era interesată de păstrarea fondului funciar prin transferarea lui din proprietatea mănăstirilor închinată în mâinile moșierilor locali.

La 17 septembrie 1818, la ședința Consiliului Suprem al Basarabiei sunt examinate cererile protoiereilor Petru Kunițki și Constantin Popandopulo și ale moșierilor Sandulache și Iordache Tomuleț, privind soluționarea litigiului, în care era stipulat destul de explicit că în baza *Regulamentului privind constituirea administrației provizorii în Basarabia* din 23 iulie 1812 (în izvor 1813) emis de amiralul P.V. Ciceagov, precum și a *Regulamentului organizării administrative a regiunii Basarabia* din 29 aprilie 1818, care era deja în vigoare, s-a decis, cu majoritatea de voturi, fără drept de apel, soluționarea litigiului în favoarea moșierilor Tomuleț și decizia intră în vigoare la data emiterii. Persoanele nemulțumite de decizia adoptată puteau apela doar în Consiliul de Stat al Rusiei, prin intermediul ministrului justiției sau al procurorului general¹¹.

Însă, litigiul dintre frații Tomuleț și mănăstirea Sf. Ioan Gură de Aur (Zlatoust) din Iași nu a fost soluționat timp îndelungat. La 26 iunie 1820, la cererea egumenului mănăstirii Sf. Ioan Gură de Aur din Iași Chiril, care a prezentat dovezi suplimentare în favoarea mănăstirii, rezidentul plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev cere Consiliului Suprem al Basarabiei să examineze din nou cazul moșiilor Lăpușna, Scripțeni (Scripțani), Boghiceni și altele, trecute în proprietatea fraților Tomuleț și Leon¹². Pe parcurs, au urmat și alte plângeri din partea egumenului mănăstirii, în care acesta informa că moșierii Tomuleț și Leon „[...] au început să comercializeze tot ce era semănat pe această moșie, cum ar fi: grâu, porumb și alte cereale, că aceștia, taie pădurea aflată pe teritoriul moșiei, vând lemnul și își însușesc venitul”¹³.

La rândul lor, moșierii Tomuleț, într-o adresă datată cu 2 octombrie 1820, prezentată Consiliului Suprem al Basarabiei, aduceau argumente convingătoare privind dreptul lor legitim asupra moșiilor Lăpușna, Scripțeni și Boghiceni.

Dreptul lor asupra acestor moșii se bazează pe schimbul făcut cu egumenul mănăstirii Sf. Ioan Gură de Aur din Iași Ioanichie, înregistrat pe două blanchete ale mănăstirii Driano, prezentate Consiliului Suprem al Basarabiei, în original, în limba

¹¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, ff. 98-99 verso.

¹² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, ff. 108. Cererea egumenului mănăstirii Ioan Gură de Aur din Iași Chiril din 22 iunie 1820, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, f. 109-109 verso.

¹³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, ff. 168-168 verso.

moldovenească și în traducere, în limba rusă. Dosarul privind schimbul de moșii cu mănăstirea Sf. Ioan Gură de Aur din Iași a fost examinat, în baza dispoziției rezidentului plenipotențiar al Basarabiei din 1816 (cu nr. 1508), la început în Comitetul Regional Provizoriu¹⁴, decizia fiind prezentată rezidentului în același an (cu nr. 194), din care se poate constata că schimbul a fost efectuat în baza legilor și obiceiurilor moldovenești.

Rezidentul plenipotențiar al Basarabiei, convingându-se de justetea deciziei Comitetului Regional Provizoriu în dispoziția din 1816 (cu nr. 2951), cere Tribunalului Civil ca acesta să adopte decizia finală cu privire la aceste moșii în favoarea moșierilor Tomuleț, fără drept de apel, în Adunarea generală a celor două Departamente ale Guvernului Regional.

La rândul său, Tribunalul Civil, bazându-se pe decizia Comitetului Regional Provizoriu, a decis să confirme dreptul deplin al moșierilor Tomuleț asupra moșiilor Lăpușna, Scripteni și Boghicieni.

Împuternicitul mănăstirii, nefiind de acord cu decizia Tribunalului Civil, a înaintat un protest în Consiliul Suprem al Basarabiei, care, prin decizia sa din 9 decembrie 1817, a cerut Tribunalului Civil să reexamineze cauza.

Potrivit instrucțiunii rezidentului plenipotențiar adresate Consiliului Suprem al Basarabiei, în cazul în care una din părți nu va fi de acord cu decizia Consiliului, soluționarea litigiului urma să fie discutată în prezența rezidentului plenipotențiar. Respectiv, împuternicitul mănăstirii solicita în cererea sa ca litigiul să fie examinat în baza acestei instrucțiuni. Însă, rezidentul plenipotențiar nu a satisfăcut demersul împuternicitului mănăstirii, invocând argumente neconvingătoare.

Drept rezultat, împuternicitul mănăstirii a înaintat o nouă plângere Consiliului Suprem al Basarabiei, cerând din nou examinarea litigiului. Consiliul, bazându-se pe

¹⁴ **Comitetul Regional Provizoriu al Basarabiei** (1816–1818) – comitet instituit la 4 iulie 1816, în care au intrat: din rândul boierilor moldoveni – general-maiorul Ilie Catargi, funcționarii de clasa a V-a Alexandru Ghica și Iordache Millo, spătarul Iancu Sturdza, spătarul Iordache Bucșănescu, spătarul Panait Cazimir, banul Teodor Bașotă, căminarul Ioan Pruncul, stolnicul Matei Râșcanu și din partea Coroanei – funcționarul de clasa a VI-a Matei Crupenschi și funcționarul de clasa a VII-a Aleksei Iușnevski. În funcția de președinte al Comitetului a fost desemnat guvernatorul civil al guberniei Ekaterinoslav Ivan Hristofor Kalagheorghe, iar mai târziu Nedoba (1817–1818), care se supuneau nemijlocit rezidentului plenipotențiar A.N. Bahmetev. Comitetul era ierarhic superior Guvernului Regional. Șef al cancelariei Comitetului a fost numit A.P. Iușnevski. Alături de problemele majore legate de modernizarea formelor administrației de stat, Comitetul urma să contribuie la elaborarea proiectului Regulamentului de administrare a Basarabiei, să opereze anumite modificări în statele de funcție din cadrul instituțiilor regionale și ținutale, să stabilească apartenența locuitorilor la categoriile sociale privilegiate, să organizeze studierea bogățiilor naturale, să mărească veniturile de stat făcând ordine în sistemul fiscal, să determine volumul comerțului interior și exterior pornind de la principiile comerțului liber, determinând necesitățile și câștigul pe care îl poate avea statul, să alcătuiască regulamentul privind stabilirea în regiune a coloniștilor, să verifice corespunderea datelor statistice alcătuite de Guvernul Regional privitor la diverse întrebări cu situația reală din regiune, să asigure ordinea publică și paza de frontieră etc. După aplicarea în Basarabia a *Regulamentului din 29 aprilie 1818*, Comitetul Provizoriu și-a încheiat activitatea, din care motiv la 1 iulie 1818 a fost desființat, împuternicirile lui fiind preluate de Consiliul Suprem al Basarabiei (Tomuleț 2014, 221-222).

cele 3 decizii adoptate anterior, a decis că litigiul nu mai poate fi examinat în instanțele regionale¹⁵.

În plus, moșierii Tomuleț scriau că împuternicitul mănăstirii a avut posibilitatea ca în timp de 4 ani (1813–1817) să prezinte argumente suplimentare care ar fi demonstrat că schimbul de moșii a fost unul nelegitim.

Reieșind din cele expuse supra, moșierii Tomuleț prezintă Consiliului Suprem al Basarabiei următoarele circumstanțe atenuante:

1. Tranzacția de schimb cu egumenul mănăstirii Sf. Ioan Gură de Aur (Zlatoust) din Iași Ioanichie a fost prezentată Consiliului Suprem al Basarabiei în original pe blancheta mănăstirii Driano, care confirma, de fapt, dreptul egumenului de a încheia anume asemenea tranzacții. Respectiv, moșierii Tomuleț n-au putut intui că după atâția ani respectiva blanchetă le va crea numeroase probleme.

2. Negustorul Andrei Pavli din Iași, care era tutorele mănăstirii și care știa că tranzacția a fost scrisă pe blancheta mănăstirii Driano, dar care n-a semnat înțelegerea și n-a amintit în 1814 guvernului moldovenesc că blancheta era datată cu anul 1802, demonstrează că pentru împuternicitul mănăstirii blancheta era doar un pretext de a anula tranzacția.

3. Cneazul Callimachi, conformându-se Tratatului de pace de la București, încheiat între Imperiul Rus și Poarta Otomană, a instituit în orașul Iași un Comitet special, în funcțiile căruia era examinarea vânzărilor și a schimbului de moșii între cele două imperii. În cazul în care tranzacțiile de schimb erau încheiate în baza obiceiului moldovenesc, Comitetul urma să confirme aceste tranzacții. Respectiv, schimbul de moșii făcut de frații Leon și Tomuleț și mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași, a fost confirmat de Comitetul pentru desfacerea moșiilor, care nu a depistat nereguli în acest sens.

4. În plus, este cunoscut faptul că domnii Moldovei erau ctitori și tutori ai mănăstirilor, după cum se poate observa din nota cneazului Callimachi către consulul rus din Iași din 19 decembrie 1813. Respectiv, în cazul în care tutorele mănăstirilor, cneazul Callimachi, a confirmat tranzacția de schimb a moșiilor cu mănăstirea Sf. Ioan Gură de Aur (Zlatoust) din Iași, nu mai putea să apară unele suspiciuni în veridicitatea schimbului.

5. În tranzacția de schimb încheiată între cele două părți era stipulat destul de clar că atât mănăstirea, cât și moșierii, nu poartă răspundere pentru pierderile ce pot surveni în cadrul schimbului de moșii. Din acest considerent, în 1817, când moșierii Iordache și Sandulache Tomuleț au intrat în posesia moșiilor din Basarabia, ei au fost nevoiți să prezinte Tribunalului Civil un angajament în scris că nu vor avea pretenții față de schimbul efectuat¹⁶.

Nu vom pune în discuție evoluția litigiului între moșierii Iordache și Sandulache Tomuleț și mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași în anii 1820–1821. În fond, au fost repetate cam aceleași argumente examinate supra¹⁷.

În schimb, dosarul cu documentele referitoare la cazul dat conține extrasul din litigiul examinat în Consiliul Suprem al Basarabiei între moșierii Iordache și Sandulache

¹⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, f. 172-176 verso.

¹⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, ff. 176 verso-180 verso.

¹⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. I, ff. 190-259 verso; p. II, ff. 260-281 verso.

Tomuleț și mănăstirea Sf. Ioan Gură de Aur (Zlatoust) din Iași în acești ani, pe marginea moșiilor Lăpușna, Boghicieni și Scripiceni și altele din Basarabia, în baza căruia s-a făcut o generalizare a unor asemenea cazuri și care de fapt descria istoria litigiului.

Conform dosarului, în luna decembrie 1813 fostul egumen al mănăstirii Sf. Ioan Gură de Aur din Iași Ioanichie a efectuat schimbul de moșii cu păhărniceasa Theodosia Leon și cu fiii ei Grigorii și Dumitru, primind în schimbul moșiilor mănăstirești din Basarabia moșii din Moldova din dreapta Prutului. Însă ulterior, Ioanichie, prin intermediul egumenului Chiril, a încercat să rezilieze schimbul.

Cercetările efectuate în Consiliul Suprem al Basarabiei au demonstrat că la 12 august 1802 episcopul mănăstirii Driano din Grecia Gavriil și egumenul Meftodii, împreună cu întregul sobor de preoți, îl numesc pe Ioanichie egumen al mănăstirii Sf. Ioan Gură de Aur din Iași, mănăstire închinată¹⁸ mănăstirii Driano din Grecia.

¹⁸ **Mănăstire închinată** – mănăstirile din Principatele Române și Basarabia, care aparțineau locurilor sfinte din Orient. Istoria mănăstirilor închinată din țările române este destul de veche. Încă din cele mai vechi timpuri, domnii Moldovei și Țării Românești, boierii, precum și patrioții moldoveni ridicau mănăstiri și le înzestrau cu moșii din cele mai bune. Din secolul al XV-lea a intrat în obișnuință de a încredința supravegherea unor din aceste mănăstiri obștilor monahale grecești din Răsărit. Aceste mănăstiri se numeau mănăstiri închinată. Închinarea mănăstirilor locurilor sfinte din Ierusalim și Grecia a fost chemată de încrederea mult mai mare pe care o aveau fondatorii mănăstirilor și proprietarii de moșii față de clerul grecesc decât de cel local, care nu totdeauna îndeplinea voința lor și care ceda cu mult după nivelul de instruire față de cel grecesc. Închinând mănăstiri, aceștia credeau că voința lor va fi îndeplinită întocmai. De regulă, pentru ca obștile monahale grecești, cărora erau închinată mănăstirile, să fie mai cointeresate, donatorii le acordau dreptul de a se folosi de soldul venitului de pe moșiile testamentare, pentru acoperirea cheltuielilor legate de necesitățile mănăstirilor închinată locale și a cheltuielilor pentru întreținerea școlilor, spitalelor, orfelinelor de pe lângă mănăstiri, acordarea indemnizațiilor săracilor și pentru alte măsuri de binefacere din acele localități unde se aflau mănăstirile.

După anexarea în 1812 a teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, autoritățile imperiale au pus în discuție problema mănăstirilor închinată din Basarabia. Pe teritoriul nou-anexat doar mănăstirea Căpriană era închinată mănăstirii Zograf de pe Sfântul Munte Athos, în schimb erau destul de multe moșii care aparțineau mănăstirilor răsăritene. În secolul al XIX-lea mănăstirilor grecești le aparțineau în Basarabia 138 moșii, cu o suprafață de 229202,89 desetine de pământ, iar mănăstirilor din Moldova – 35 moșii, cu o suprafață de 56089,76 desetine de pământ. În total, mănăstirilor de peste hotare le aparțineau în Basarabia 173 moșii, cu o suprafață de 285287,65 desetine de pământ.

Tratatul de pace de la București din 16(28) mai 1812 nu făcea referință la pământurile închinată și la dreptul mănăstirilor de peste hotare asupra acestor moșii. Ca rezultat, în baza articolului 7 al Tratatului de la București, care dădea dreptul turcilor și cetățenilor altor state, ce vor manifesta dorința de a trece din Basarabia în posesiunile otomane, de a vinde averea și pământul, unii egumeni au început să vândă și să schimbe aceste moșii. Împotriva acestor măsuri s-a pronunțat mitropolitul Eparhiei de Chișinău Gavriil Bănulescu-Bodoni, care dovedea că ei nu au dreptul să vândă proprietățile mănăstirești și propunea să fie stabilit un control riguros în ce privește administrarea acestor proprietăți din partea puterii eparhiale locale, iar o parte din venituri să fie alocate pentru necesități de binefacere și culturale.

Dar, propunerile mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni nu au fost sprijinite de Administrația imperială. În reglementarea diferitor probleme în Basarabia, Curtea de la Sankt Petersburg se conducea de prevederile Tratatului de la București. Ca rezultat, în martie 1817 a urmat o dispoziție imperială care acorda drept juridic mănăstirilor de peste hotare asupra proprietăților mănăstirești din Basarabia: dreptul de a schimba averea imobiliară a mănăstirilor închinată în baza articolului 7 al Tratatului de la București; schimbul de proprietăți se efectua cu acordul și confirmarea administrației eparhiale din Basarabia, în a cărei subordine se aflau aceste mănăstiri. Acest drept a fost confirmat în decembrie 1846, printr-o nouă dispoziție imperială (Tomuleț 2014, 392-394).

El a fost numit în locul egumenului Hristofor, acordându-i-se toate documentele însoțitoare referitoare la deținerea dreptului de egumen, întărite prin pecetea și semnătura mănăstirii Driano. Acest document atestă că „[...] Ioanichie este numit în calitate de împuternicit tutore, egumen și stăpân deplin al mănăstirii Zlatoust, iar Hristofor a fost obligat să-i prezinte noului egumen un raport detaliat referitor la activitatea mănăstirii pe întreaga perioadă de activitate a sa în calitate de egumen, cu acceptul tutorilor Andrei Pavli, Anastasii și Constantin Marganit”¹⁹.

Concomitent, episcopul și egumenul mănăstirii Driano i-au scris lui Andrei Pavli, tutorele mănăstirii, informându-l despre numirea lui Ioanichie în postul de egumen al mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași în locul lui Hristofor, rugându-l să-l familiarizeze pe acesta cu tradițiile și legile existente în Moldova, astfel încât să poată administra eficient mănăstirea. În plus, în același an (1802) egumenul mănăstirii Driano împreună cu întregul sobor de preoți se adresează către domnul și mitropolitul Moldovei cu rugămintea ca Ioanichie să fie confirmat în calitate de egumen al mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Respectiv, la 19 ianuarie 1803 domnul Moldovei Alexandru Constantin Moruzi îl confirmă printr-un act domnesc (gramotă) pe ieromonahul Ioanichie în noua funcție, în care se menționează că lui îi sunt acordate „[...] toate drepturile de a administra mănăstirea și că deține dreptul de tutelă deplină cu care este împuternicit un egumen în mănăstirea sa, atât în ceea ce privește moșiile mănăstirii, cât și alte proprietăți mobile și imobile din interiorul și exteriorul mănăstirii. Inclusiv i se acordă dreptul de a încasa toate veniturile mănăstirii, prezentând tutorelui mănăstirii informații depline și corecte despre venituri și cheltuieli”²⁰. Prin urmare, din această scrisoare de acreditare acordată de domnul Moldovei constatăm că egumenul mănăstirii Ioanichie era împuternicit cu drepturi destul de largi în administrarea mănăstirii.

După încheierea Tratatului de pace de la București, în 1813 egumenul Ioanichie încheie o înțelegere cu păhărniceasa Theodosia Leon, prin care i-a cedat acesteia moșiile din Basarabia Lăpușna, Scripicieni (Scriptăni), cu o parte alăturată din Rezeni și cu părți din Mărgineni și Oaia, ținutul Orhei. În schimb, a primit moșiile Iacobenii, Belițanii (Belicenii), jumătate de moșie Ciuvlicii cu o parte alăturată de Șoldana din ținutul Hârlău, pe care le stăpânea păhărniceasa Theodosia Leon. La 1 decembrie 1813, egumenul Ioanichie i-a înmănat păhărnicesei Theodosia Leon actul de schimb semnat de el cu ștampila mănăstirii Driano, din care se poate constata că el a semnat actul de schimb „[...] în baza dreptului acordat, pe blancheta cu semnătura egumenului Meftodii și cu ștampila mănăstirii Driano” și că el „[...] **a întreprins toate mijloacele de a face acest schimb cu beneficii pentru mănăstire** (sublinierea noastră), schimbând moșiile mănăstirii cu moșii similare din partea dreaptă a Prutului. Astfel, găsim moșiile sus-enumerate ale moșieresei Leon, a efectuat respectivul schimb, primind de la ea, în plus, și o plantație de viță-de-vie, în

¹⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 284.

²⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 284, 285.

Socola²¹. Prin urmare, din cele relatate supra constatăm că exista și un interes vădit al mănăstirii, care, probabil, vroia să-și concentreze proprietățile funciare în partea dreaptă a Prutului, în Principatul Moldova, rămas sub suzeranitatea Porții Otomane, egumenul Ioanichie fiind inițiatorul schimbului de moșii.

La 5 decembrie 1813, contractul de schimb între mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași și păhărniceasa Leon este confirmat de Comitetul instituit special, la Iași, pentru desfacerea schimbului de moșii. În confirmare se indica că „[...] schimbul s-a petrecut cu bunăvoința ambelor părți, fiind semnat de membrii Comitetului, de fiii păhărnicesei Leon – al treilea postelnic Dumitrache și Grigore Leon – și de sora lor Zamfira, în același an și în aceeași lună, Ioanichie cedându-le moșia mănăstirii Boghicieni din ținutul Orhei, în schimbul căreia a primit o casă cu lot de pământ în orașul Iași și 15000 de lei²², înmânându-li-se în aceeași zi actul de schimb.

Un asemenea act de schimb a fost înmănat, la 1 decembrie 1813, de păhărniceasa Theodosia Leon egumenului Ioanichie pentru moșiile Lăpușna, Scripicieni și altele semnat de ea, de al treilea postelnic Dumitrache și Grigore Leon, Toma, Sandul și Iordache Tomuleț, neindicându-se în actul de schimb cauza semnării actului de aceste ultime persoane. Al doilea act de schimb datează cu 3 decembrie 1813, semnat de Dumitrache și Grigore Leon și de sora lor Zamfira ca proprietari ai moșiilor cedate în schimbul moșiei Boghicieni, în care au mai semnat Toma, Sandul și Iordache Tomuleț, neindicându-se și de această dată cauza semnării actului de către neamul Tomuleț, înțelegerea nefiind confirmată de vreo instituție judiciară²³.

Însă, imediat după semnarea înțelegerii, în aceeași lună, decembrie 1813, egumenul Ioanichie se adresează cu o cerere domnului Moldovei solicitându-i să-l ajute să anuleze tranzacția de schimb al moșiilor mănăstirești cu cele ale neamului Leon și Tomuleț. Ca pretext a servit faptul că unele mănăstiri din Moldova au început să ducă tratative cu unii proprietari funciari cu privire la schimbul de moșii din partea dreaptă

²¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 285, 286. Varianta rusă (tradusă) a actului de schimb între egumenul Ioanichie și păhărniceasa Theodosia Leon, din 1 decembrie 1813, cu referire la moșiile „[...] Lăpușna cu un număr suficient de locuitori, Scripicieni, cu o parte alăturată din Rezeni și cu părți din Mârzești și Oaia, toate în ținutul Orhei”, semnat de egumenul Ioanichie, cu pecetea pusă de ieromonahul Mefodii, egumenul mănăstirii Driano, confirmat la 5 decembrie 1813, la Iași, prin semnăturile vornicilor Nicolae Stratulat, Nicolae Hrisoverghi și Andronachi Donici, aga, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 349-350 verso. Actul de schimb pentru moșia Boghicieni din ținutul Orhei, în schimbul unei case cu lot de pământ, în vecinătatea mănăstirii, avut de frații Leon ca moștenire de la paharnicul Grigore Leon și 15 mii de lei, semnat de egumenul Ioanichie, din 3 decembrie 1813 (în izvor greșit – 1823), confirmat la 5 decembrie 1813, la Iași, de aceleași persoane, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 352-353 verso. Aceeași variantă a actului de schimb pentru moșia Boghicieni, semnat la 3 decembrie 1813, de al treilea postelnic Dumitru, Grigore și Zamfira Leon, Toma, Sandulachi și Iordache Tomuleț, confirmat de diaconul Dumitrache Velișco, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 355-356. Actul de schimb între egumenul Ioanichie și păhărniceasa Theodosia Leon, din 1 decembrie 1813, pentru moșiile Lăpușna, Scripicieni, cu o parte alăturată din Rezeni și cu părți din Mârzești și Oaia, din ținutul Orhei”, semnat de păhărniceasa Theodosia Leon, Toma Tomuleț, Dumitrache Leon, al treilea visticier, Grigore Leon, Sandulache și Iordache Tomuleț, confirmat de același Dumitrache Velișco, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 358-359.

²² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 286.

²³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 286, 287.

a Prutului cu cele din partea stângă. Ioanichie s-a grăbit și deja semnase actele de schimb, înainte ca instituțiile ecleziastice și cele civile ruse să fi adoptat unele decizii referitor la această problemă, scriind (de fapt, inducând în eroare membrii Consiliului Suprem al Basarabiei) că „[...] moșierii Tomuleț și Leon, recurgând la șiretlicuri, au obținut fraudulos tranzacția de schimb (меновая сделка), intenționând ca în caz dacă tutorele mănăstirii Andrei Pavli va refuza să confirme și să semneze tranzacția de schimb, aceasta să rămână în mâinile lor”²⁴.

Egumenul Ioanichie cere și moșierilor Tomuleț și Leon să anuleze tranzacția de schimb a moșiilor, dar la 4 ianuarie 1814, după două zile de la expirarea termenului de 18 luni pentru efectuarea tranzacțiilor, primește refuz. La 17 februarie 1814, tutorele mănăstirii Andrei Pavli în adresa pe numele domnului Moldovei scria că n-a semnat tranzacția de schimb a moșiilor mănăstirești cu frații Leon și Tomuleț, considerând-o ilegală și cerea anularea ei. La rândul său, domnul Moldovei dispune ca Departamentul de Externe să ceară de la consulul rus din Iași ca acesta să înapoieze mănăstirii documentele semnate cu păhărniceasa Leon. Ca rezultat, la 20 februarie 1814 Departamentul de Externe face un demers consulului rus din Iași, prin care solicită ca acesta să ia de la frații Leon și Tomuleț „[...] documentele mănăstirești obținute de la egumenul Ioanichie prin înșelăciune”²⁵.

Cele relatate supra ne permit să conchidem că egumenul Ioanichie avea un interes vădit față de încheierea tranzacției de schimb cu păhărniceasa Leon (în afara moșiilor schimbate, egumenul a mai primit o casă cu lot de pământ în Iași și 15 000 de lei). Însă, necunoscând legislația, ci doar auzind că este interzis schimbul moșiilor mănăstirești (fapt ce nu era stipulat în prevederile Tratatului de la București), s-a grăbit să anuleze tranzacția de schimb, dând vina pe frații Leon și Tomuleț, implicând în acest litigiu pe domnul Moldovei și pe consulul rus din Iași.

După sosirea în Basarabia, frații Leon și Tomuleț se adresează, la 7 aprilie 1814, rezidentului plenipotențiar al Basarabiei I.M. Hartingh cu cererea de a fi puși în stăpânirea moșiilor schimbate cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Însă cererea lor n-a fost satisfăcută. În răspunsul din 8 aprilie 1814 I.M. Hartingh scria că deoarece tranzacția de schimb a moșierilor Leon și Tomuleț cu ale mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași n-a fost confirmată de consulul rus din Iași, iar actele de proprietate au fost întoarse deținătorilor, problema legată de proprietățile funciare mănăstirești din Basarabia urmează a fi rezolvată la nivel imperial²⁶.

Izvorul nu conține informații despre modul în care a derulat litigiul între frații Leon și Tomuleț și mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași, până în vara anului 1816. Știm cu certitudine că în urma cererii fraților Leon și Tomuleț, adresate rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev, de a li se da în proprietate moșiile ce le aparțin – Lăpușna, Scripiceni și altele, la 22 august 1816 cererea dată este prezentată spre examinare Comitetului Provizoriu al Basarabiei. La 16 septembrie 1816, Comi-

²⁴ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 287, 288.

²⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 289.

²⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 289, 290.

tetul Provizoriu în adresa prezentată lui A.N. Bahmetev menționează: „[...] în baza tranzacțiilor de schimb din 1 și 3 decembrie 1813 prezentate de păhărniceasa Leon și fiii ei Dumitru și Grigore, scrise pe blanchetele mănăstirii și confirmate de Comitetul pentru desfacerea moșiilor din Iași privind soluționarea litigiilor de proprietate, precum și în baza certificatului consulului rus din Iași se constată că tranzacția de schimb n-a fost confirmată de consulatul rus până la 14 decembrie 1813, din cauza numeroaselor cereri de schimb și vânzare care s-au adunat până la acel moment și care n-au putut fi examinate până la data respectivă de consulatul rus. După această dată cererile n-au putut fi examinate din cauza că s-a interzis schimbul și vânzarea moșiilor mănăstirești din Basarabia, interdicție parvenită de la I.M. Hartingh²⁷. În plus, mănăstirile din Moldova nu aveau dreptul de a face un asemenea schimb de proprietăți imobiliare cu persoane particulare. Mai exista și problema că frații Leon și Tomuleț nu doar urmau să fie confirmați în dreptul de proprietari ai acestor moșii, dar puteau cere de la mănăstire compensații pentru pierderile suportate în anii când n-au putut beneficia de moșiile schimbate.

La 15 noiembrie 1816, A.N. Bahmetev dă dispoziție Departamentului I al Guvernului Regional (care ulterior devine Tribunalul Civil al Basarabiei) să examineze cazul și dacă „[...] se va demonstra că moșierii Tomuleț și Leon au obținut moșiile mănăstirești prin schimb de proprietăți și cu respectarea legilor specifice obiceiului pământului, să dea dispozițiile de rigoare pentru a confirma dreptul lor de proprietate asupra acestor moșii, cu condiția că dacă Majestatea sa Împăratul va hotărî că proprietățile mănăstirești de peste hotare aflate în Basarabia urmează să fie declarate proprietăți ale statului, ei nu vor avea pretenții asupra moșiilor obținute în urma schimbului cu mănăstirea din Iași²⁸.

La 25 ianuarie 1817, Departamentului I al Guvernului Regional examinează cazul moșierilor Tomuleț și Leon și fiind de acord cu decizia Comitetului Provizoriu al Basarabiei a decis că „[...] deoarece egumenul Ioanichie a încercat, exclusiv în baza viziunilor sale subiective, să anuleze tranzacția de schimb confirmată pe blanchete legitime și puterea prevederilor termenului stabilit de Tratat (de la București – V.T.), i se refuză reclamantului Ioanichie satisfacerea demersului²⁹. Reclamantilor Tomuleț și Leon li s-a acordat dreptul de proprietate în Basarabia, în baza schimbului de moșii făcut cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Decizia în cauză a fost semnată de trei membri ai Comitetului Provizoriu, iar al patrulea membru, funcționarul de clasa a VII-a Millo, nefiind de acord cu această decizie, și-a expus o opinie proprie, fără a se indica în ea anul și data³⁰.

La 26 ianuarie 1817, Departamentul I al Guvernului Regional a cerut de la moșierii Leon și Tomuleț ca aceștia să confirme că în cazul în care Majestatea sa Împăratul va hotărî ca proprietățile mănăstirești de peste hotare aflate în Basarabia să fie declarate

²⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 290, 291.

²⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 291, 292.

²⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 292.

³⁰ Părerea personală a funcționarului Millo, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 292, 293, 294.

proprietăți ale statului, ei nu vor avea pretenții asupra moșiilor obținute în urma schimbului cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași. La 29 ianuarie, moșierii Leon și Tomuleț au refuzat să prezinte confirmarea cerută, menționând că în urma numeroaselor cercetări pe marginea dosarului s-a demonstrat că moșiile lor au fost obținute în proprietatea lor veșnică în urma unui schimb legitim, confirmat de instanțele judiciare și de rezidentul plenipotențiar al Basarabiei. La 30 ianuarie 1817, despre decizia moșierilor Leon și Tomuleț a fost înștiințat rezidentul plenipotențiar al Basarabiei³¹. Departamentul I al Guvernului Regional întreba rezidentul plenipotențiar al Basarabiei cum urmează de procedat în acest caz. Fără a aștepta părerea rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, la 13 februarie 1817³², prin dispoziția 347 Isprăvnicia Orhei a fost împuternicită să confirme dreptul de proprietate al moșierilor Leon și Tomuleț moșiile schimbate cu mănăstirea Zlatoust din Iași. La 14 februarie 1817 a urmat dispoziția rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, prin care se confirma că angajamentul în scris cerut de la ei nu poate fi considerat ca document ce ar putea prejudicia dreptul lor asupra proprietăților funciare deținute și doar în cazul în care Majestatea sa Împăratul va hotărî ca proprietățile mănăstirești de peste hotare aflate în Basarabia să fie declarate proprietăți ale statului, angajamentul dat va putea servi ca argument că moșiile date au trecut în mâini particulare. La 16 februarie 1817, Tribunalul civil îi informează pe frații Leon și Tomuleț că aceștia dețin drepturi depline de proprietate asupra moșiilor schimbate cu mănăstirea Zlatoust din Iași³³.

Împotriva deciziei adoptate de Isprăvnicia Orhei s-a pronunțat egumenul Ioanichie, care la 15 februarie 1817 îi scrie general-locotenentului A.N. Bahmetev, rugându-l să transmită dosarul spre examinare în ședința comună a celor două Departamente ale Guvernului Regional. La 9 decembrie 1817, adunarea generală a celor două Departamente ale Guvernului Regional examinează cererea depusă de egumenul Ioanichie. Unicul argument în favoarea soluționării cazului era faptul că „[...] egumenul Ioanichie n-a avut, cică, dreptul și permisiunea de a schimba moșiile mănăstirești fără consimțământul tutorelui Andrei Pavli și fără permisiunea egumenului mănăstirii Driano. Iar acesta din urmă nu avea nici el dreptul de a face schimb de moșii fără permisiunea mitropolitului din Ianina și a patriarhului de la Constantinopol, fiindcă mănăstirea Driano era subordonată acestor locuri sfinte”³⁴. Examinându-se cazul s-a constatat că în baza documentului din 1802, când mănăstirea Driano l-a numit în funcție de egumen pe Ioanichie, Andrei Pavli n-a fost împuternicit de a fi tutore și șef asupra lui Ioanichie, fapt confirmat de blancheta înmănată lui Ioanichie, nu însă lui

³¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 294, 295.

³² Copia decretului din 13 februarie 1817, emis de Departamentul II al Guvernului Regional, prin care moșierilor Tomuleț și Leon li se acorda în proprietate moșiile Lăpușna, Boghicieni și părți din alte moșii din ținutul Orhei, a fost prezentată de Maria Tomuleț, văduva nobilului Iordache Tomuleț, la 5 decembrie 1846, în cancelaria mareșalului nobilimii regionale din Basarabia, pentru confirmarea nobleței copiilor săi (ANRM, F. 88, inv. 2, d. 315, f. 70 verso).

³³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. f. 295, 296.

³⁴ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 297.

Andrei Pavli. În plus, dacă mănăstirea Driano s-ar fi îndoit de competențele și împu-ternicirile egumenului Ioanichie cu privire la moșiile mănăstirești, aceasta urma să-l înlocuiască cu altul, iar dacă mănăstirea n-a făcut acest lucru, înseamnă că era încre- zută și susținea deciziile lui Ioanichie. Constatare ce poate fi confirmată și de faptul că numai egumenul mănăstirii Driano Meftodii și înaltul cler al mănăstirii erau stăpâni cu drepturi depline pe mănăstiri, aceste instituții constituind organul spiritual suprem al mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust cu moșiile sale, cum rezultă și din actul domnesc emis de domul Moldovei Callimachi din 1763, în baza căruia mănăstirea deținea independ- ent în proprietate moșiile³⁵. În plus, și consulul rus din Iași, la cererea Guvernului Regional al Basarabiei din 20 noiembrie 1817, scria că Comitetul din Iași împuternicit pentru desfacerea moșiilor a confirmat tranzacția de schimb între mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust și frații Leon și Tomuleț. Ca rezultat, cererea egumenului Ioanichie n-a fost satisfăcută, iar respectiva tranzacție de schimb a fost recunoscută ca valabilă. Cu atât mai mult că această decizie corespundea cu dispoziția din 21 aprilie 1817 a secreta- rului de stat Ioan Capo d'Istria, care recunoștea și admitea asemenea tranzacții între mănăstiri și persoane fizice³⁶. Ca rezultat, la 9 decembrie 1817, adunarea generală a celor două Departamente ale Guvernului Regional emite o dispoziție Isprăvniceii de Orhei, obligând-o să îndeplinească această decizie, semnată de 10 membri, contra a 3 membri care s-au abținut: guvernatorul civil al Basarabiei, funcționarul de clasa a IV-a Catacazi, care a prezidat ședința, viceguvernatorul Basarabiei Crupenschi și președintele Tribunalului Civil Nedoba, care și-au expus un punct de vedere separat, iar spătarul Cazimir și căminarul Pruncul s-au retras de la discuția acestei întrebări, ultimul din cauza relațiilor de rudenie cu frații Leon³⁷.

Litigiul a continuat și ulterior, în timpul schimbului de moșii între frații Leon și Tomuleț. Spre exemplu, la 10 mai 1818 protoiereul Popandopulo prezintă un demers Consiliului Suprem al Basarabiei cerându-i să interzică vânzarea de către frații Leon a moșiei Scripteni fraților Tomuleț, până la soluționarea litigiului între protoiereu și frații Leon și Tomuleț. La 17 iulie 1818, Consiliul Suprem examinează cererea pro- toiereului Popandopulo, fără a-i da câștig de cauză, din considerentul că litigiul cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași a fost soluționat deja pozitiv în favoarea fraților Leon și Tomuleț la ședința ambelor Departamente ale Guvernului Regional din 9 de- cembrie 1817. La 20 august 1818, protoiereul Popandopulo și ieromonahul Hariton prezintă un alt demers Consiliului Suprem al Basarabiei prin care își manifestau ne- mulțumirea față de decizia adunării comune a celor două Departamente ale Guvernu- lui Regional din 9 decembrie 1817, prezentând documente suplimentare pe marginea cazului, care n-au fost prezentate anterior în cadrul examinării cazului în Tribunalul Civil: *I. Raportul Divanului Moldovei din 10 februarie 1818, prin care domnul anu- lează tranzacția de schimb făcută de egumenul Ioanichie și frații Leon și Tomuleț;*

³⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 298.

³⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 299, 300, 301.

³⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 302.

2. Două cereri datate cu 25 septembrie 1817, prezentate de egumenul mănăstirii Driano Meftodii, adresate domnului și mitropolitului Moldovei, prin care protestează împotriva deciziilor egumenului Ioanichie cu referință la schimbul de moșii cu frații Leon și Tomuleț, schimb fraudulos făcut fără știrea mănăstirii Driano; 3. O copie, însoțită de un document emis de Patriarhie, din 7 iunie 1759, din care se constată că mănăstirea Driano nu avea niciun drept de a efectua sau a permite schimbul de moșii, cerând anularea tranzacției de schimb³⁸.

La 28 august 1818 a urmat decizia Consiliului Suprem al Basarabiei, prin care protoiereul Popandopulo și ieromonahul Hariton erau înștiințați de decizia negativă pe marginea cazului solicitat, argumentând că problema dată a fost discutată anterior în instanțele judiciare din Basarabia și frații Leon și Tomuleț au obținut câștig de cauză și au intrat deja în posesia deplină și definitivă a moșiilor schimbate cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Peste puțin timp, la 10 septembrie 1818, protoiereul Constantin și ieromonahul Hariton au înaintat Consiliului Suprem al Basarabiei o nouă cerere, prin care informau că frații Tomuleț vor să vândă la licitație moșia Scripiceni și cereau să li se interzică vânzarea până la soluționarea cazului în instanțele de apel imperiale. La 11 septembrie a urmat decizia Consiliului Suprem al Basarabiei adresată Tribunalului Civil, prin care era interzisă vânzarea sau schimbul moșiilor primite de frații Leon și Tomuleț de la mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași³⁹. Aceștia, la rândul lor, prezintă la 15 septembrie o plângere pe numele Consiliului Suprem al Basarabiei, în care scriau despre posibilele prejudicii pe care le putea cauza această interdicție, prezentând un șir de argumente în favoarea dreptului de schimb, inclusiv: prevederile Regulamentului privind constituirea administrației provizorii în Basarabia din 2 august 1812 emis de amiralul P.V. Ciceagov (în izvor, 1813 – V.T.), deciziile ambelor Departamente ale Guvernului Regional și ale Consiliului Suprem al Basarabiei, care s-au pronunțat definitiv în favoarea deținerii în proprietate a moșiilor schimbate cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Ca rezultat, Consiliul Suprem al Basarabiei adoptă o rezoluție pozitivă în favoarea dreptului de vânzare a moșiei Scripteni, înmânând protoiereului Constantin și ieromonahului Hariton un extras din decizia adoptată și explicând că decizia luată nu-i lipsește de dreptul de a se adresa în instanțele supreme imperiale⁴⁰.

La 17 iunie 1820, egumenul mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Chiril, nefiind de acord cu decizia luată, se adresează rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, prezentând noi argumente în favoarea mănăstirii, care până atunci n-au fost prezentate instituțiilor judiciare și cere reexaminarea cazului, în baza instrucțiunii din 14 iulie 1816, care stipula că în cazul în care una din părți nu este mulțumită de decizia luată, poate cere reexaminarea cazului în Consiliul Suprem al Basarabiei⁴¹.

La 5 octombrie 1820, Consiliul Suprem reexaminează cazul în baza celor 18 probe noi prezentate de egumenul Chiril, inclusiv:

³⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 303.

³⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 304.

⁴⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 305, 306, 307, 308, 309, 310.

⁴¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 310, 311.

1. Cererea, din 25 septembrie 1817, adresată domnului Moldovei Scarlat Alexandru, de egumenul Mefodii și clerul mănăstirii Driano, în care se menționează că deși au trecut trei ani, de când au informat despre schimbul de moșii efectuat de egumenul mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași cu frații Leon și Tomuleț și despre măsurile întreprinse de tutorele Andrei Pavli, în acest răstimp nu s-a rezolvat nimic, iar frații Leon și Tomuleț nu vor să întoarcă documentele și moșiile mănăstirești. Demonstrând încorectitudinea tranzacției de schimb, egumenul Mefodii roagă ca guvernul din partea stângă a Prutului să-l ajute să recupereze moșiile pierdute;

2. Cererea, din 25 septembrie 1817, adresată de aceleași persoane – egumenul Mefodii și clerul mănăstirii Driano, mitropolitului Moldovei Veniamin, cu același conținut;

3. Scrisoarea egumenului Mefodii și a clerului mănăstirii Driano adresată tutorelui mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Andrei Pavli, în care aceștia își manifestau nemulțumirea și nedumerirea de înstrăinarea averii mănăstirești, de gestul nedemn al fraților Leon și Tomuleț, exprimându-și dorința de a întoarce moșiile mănăstirii Ioan Zlatoust din Iași;

4. Scrisoarea, din 25 septembrie 1817, adresată de către egumenul Mefodii și de înaltul cler al mănăstirii Driano egumenului mănăstirii Ioan Zlatoust Ioanichie, în care acesta era învinuit de prejudiciul adus mănăstirii și înaltului cler în urma înțelegerii cu frații Leon și Tomuleț de a efectua schimbul de moșii, la care el, în calitate de egumen al mănăstirii, nu a avut drept;

5. Scrisoarea episcopului mănăstirii Driano Gavriil din 13 septembrie 1817 adresată mitropolitului Moldovei Veniamin, în care acesta atenționează Mitropolia asupra înțelegerii ilegale comise de egumenul Ioanichie cu frații Leon și Tomuleț și roagă să-l susțină în soluționarea litigiului;

6. Scrisoarea, din 25 septembrie 1817, a mitropolitului de Ianina adresată mitropolitului Moldovei Veniamin, în care acesta cere susținerea Mitropoliei cu privire la fapta comisă de egumenul mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Ioanichie, care nu a avut dreptul de a efectua schimbul și „[...] de a înstrăina moșiile mănăstirești fără consimțământul sau permisiunea scrisă a egumenului și a înaltului cler al mănăstirii Driano”⁴²;

7. Raportul Divanului Moldovei din 10 februarie 1818, semnat de mitropolitul Veniamin, cei doi episcopi – de Roman, Gherasim și de Huși, Melinite și 16 boieri, adresat domnului Moldovei, în care se menționa că mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași, mănăstire închinată mănăstirii Driano din Grecia, având în partea stângă a Prutului moșiile Lăpușna, Scripițeni și părți din Merținești, Rădeni și Boghicieni, având moșii și în partea dreaptă a Prutului, în cursul termenului stipulat de Tratatul de la București, s-a gândit, ca și ceilalți locuitori, în care parte a Prutului să-și păstreze moșiile. La inițiativa Teodosiei Leon și a fiilor ei Dumitru și Grigore, a fratelui Toma și a fiilor lui (Iordache și Sandulache) (din actul de schimb se poate observa că această inițiativă i-a aparținut egumenului Ioanichie și nu păhărnicesei), egumenul Ioanichie

⁴² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 315.

face schimbul de moșii din partea stângă a Prutului cu cele din partea dreaptă. Însă, tranzacția de schimb nu este semnată de tutorele mănăstirii Andrei Pavli, care insistă ca documentele să fie distruse. Nefiind de acord cu decizia lui Andrei Pavli, frații Leon și Tomuleț au plecat cu documentele de schimb ale moșiilor în Basarabia. Andrei Pavli face un recurs către Guvernul Moldovenesc, cerând reîntoarcerea documentelor. Guvernul împuternicește, la 17 februarie 1814, Departamentul de Externe să se adreseze consulului rus din Iași cerându-i să ajute mănăstirii să-și întoarcă documentele. Între timp, frații Leon și Tomuleț au reușit să înregistreze documentele în fostul Departament (izvorul nu indică care) – Comitetul Provizoriu. Consulatul rus a declarat că mănăstirilor din Moldova le este interzis să vândă sau să schimbe moșiile mănăstirești din parte stângă a Prutului, acestea fiind recunoscute ca proprietate a acestor mănăstiri. Nefiind în stare să rezolve problema în Moldova, la 6 aprilie 1814 egumenul Ioanichie se adresează general-maiorului I.M. Hartingh cu rugămintea să-l ajute să întoarcă documentele semnate cu frații Leon și Tomuleț. În rezoluția lui I.M. Hartingh se menționează că „până nu va primi indicații de la instanțele superioare cu privire la moșiile mănăstirești din regiunea Basarabia, nu consideră necesar de a întoarce aceste documente, iar în cazul în care decizia respectivă va fi adoptată, egumenul va fi înștiințat”⁴³. Erau aduse și alte argumente, fixate în cărțile vechi și în acte domnești, cu referire la schimbul de moșii mănăstirești: hrisoavele și cărțile domnești ale cneazului Grigore Ghica din 24 martie 1777, ale domnului Constantin Dumitru Moruzi din 12 aprilie 1781, ale lui Alexandru Ioan Mavrocordat din 28 decembrie 1785 și ale lui Mihail Constantin Suțu din 19 aprilie 1795, în care era stipulat clar că niciun egumen nu are dreptul de a vinde sau a schimba moșiile mănăstirești. La 28 august 1818, examinând raportul, domnul Moldovei Scarlat Alexandru Callimachi dă dispoziție Departamentului de Externe să se adreseze consulului rus din Iași, prezentându-i o copie a raportului și rugându-l să-i înlăture pe moșierii Leon și Tomuleț de la pretențiile lor asupra moșiilor mănăstirești din Basarabia;

8. Copia documentului din 7 iunie 1759, emis de patriarhul de Constantinopol Serafim, confirmată de mitropolitul și episcopii Moldovei, prin care mănăstirii Driano din Grecia i se stabilea statutul și privilegiile în Moldova;

9. Scrisoarea egumenului Mefodii și a înaltului cler al mănăstirii Driano, din 12 august 1802, adresată domnului Moldovei, în care acesta era înștiințat că egumenul Hristofor a fost înlăturat de la administrarea mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași și înlocuit cu Ioanichie, „[...] împuternicit cu dreptul de a administra moșiile, prăvăliile și toată averea mobilă și imobilă a mănăstirii și de a fi responsabil de toate veniturile și cheltuielile mănăstirii și ruga ca cu această putere Ioanichie să fie investit la postul de egumen și de domnul Moldovei”⁴⁴;

10. Scrisoarea egumenului Mefodii, din 12 august 1802, adresată mitropolitului din Moldova Ioacov, în care acesta era înștiințat că egumenul Hristofor a fost înlăturat de la administrarea mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași și în locul lui a fost numit

⁴³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 321.

⁴⁴ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 328.

Ioanichie, care a fost împuternicit „[...] cu toate dreptule admise de postul de egumen” și ruga ca acesta să fie luat sub tutela puterii arhierului cu care a fost investit și a celei domnești;

11. Scrisoarea egumenului Mefodii și a întregului sobor de preoți, din 12 august 1802, adresată fostului egumen al mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași, în care acesta era înștiințat că în postul de egumen al mănăstirii a fost numit Ioanichie și era rugat să înmâneze lui Ioanichie toate documentele și bunurile mănăstirii;

12. Scrisoarea egumenului Mefodii, din 12 august 1802, adresată tutorelui mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Andrei Pavli, în care acesta era înștiințat că de 4 ani nu mai are informații despre situația din mănăstire, că Hristofor, pentru încălcările comise, a fost înlăturat din postul de egumen al mănăstirii și în locul lui a fost numit Ioanichie, căruia i-au fost înmânate scrisorile de acreditare și dreptul de a administra mănăstirea;

13. Scrisoarea egumenului Mefodii, din 28 august 1802, adresată tutorelui mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Andrei Pavli, pe care îl înștiințează de numirea lui Ioanichie în calitate de egumen al mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași, cu documentele însoțitoare (4 blanchete) – una adresată Domnului Moldovei, a doua – mitropolitului, a treia – personal egumenului Ioanichie și a patra – pe numele lui Andrei Pavli, care era împuternicit în continuare tutore al mănăstirii;

14. Scrisoarea de acreditare (gramotă) a cneazului Alexandru Constantin Moruzi voievod, din 19 ianuarie 1803, prin care ieromonahul Ioanichie este acreditat în calitate de episcop al mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași;

15. Copia, din 15 decembrie 1813, confirmată de Dumitrache Leon și Iordache Tomuleț cu privire la suma de 15000 de lei dată de egumenul mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Ioanichie, ce urma să se afle la ei (cu procente) până la 23 aprilie 1814 și mai târziu, pentru care au pus ca gaj lui Ioanichie documentele pentru două moșii ce le aparțineau în ținutul Hotin – Aliberești și Nehorești (Nehoreni sau i se mai zice Mihoreni);

16. Dispoziția domnului Moldovei Scarlat Alexandru Callimachi, din 6 februarie 1818, adresată egumenului Ioanichie, prin care se certifică că în baza adresei tutorelui mănăstirii Andrei Pavli schimbul de moșii făcut cu frații Leon și Tomuleț este considerat nelegitim, nu poate fi confirmat nici de mănăstirea Driano, nici de tutorele Andrei Pavli și nici de guvernul moldovenesc, din care considerent cambia în valoare de 15000 de lei împreună cu gajul primit de la Leonești să fie întoarse imediat;

17. Certificatul, din 22 februarie 1818, emis de Departamentul de Externe al Moldovei (nr. 109), prin care, în baza dispoziției domnului Moldovei Scarlat Callimachi, se confirma cambia în valoare de 15000 de lei, dată episcopului Ioanichie în calitate de gaj de frații Leon și Tomuleț, pentru plata diferenței în baza înțelegerii, sub pretextul garanției schimbului între ei și egumenul Ioanichie, bani ce au fost întorși fraților Leon și Tomuleț în timpul șederii lor în Moldova, în prezența dragomanului din partea consulului rus⁴⁵;

18. Copia extrasului Divanului Moldovei din 18 iunie 1819, ce atestă certificatul Departamentului de Externe din 13 iulie 1820 (nr. 1587) și al consulului rus Pizani (nr. 149), din care se constată că moșia Biliceni, cu partea limitrofă din Șoldanu sau

⁴⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 311, 312,

Topala din ținutul Hârlău, ce aparțineau Anei Carp, soția căminarului Dumitru Florea, Ruxandei Stănescu, soția maiorului Vichentie Malușvski, au fost vândute la licitație, în decurs de 40 de zile, Mariei, soția lui Dumitru Plajpe, la un preț de 50500 de lei, ea fiind confirmată în calitate de proprietară pe veci a acestor moșii⁴⁶.

Faptul că litigiul n-a fost soluționat în favoarea mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași îl demonstrează mai multe plângeri adresate repetat de episcopul Chiril Consiliului Suprem al Basarabiei. Spre exemplu, în plângerea din 3 februarie 1822, adresată Consiliului Suprem al Basarabiei, Chiril scria că în urma vizitei sale în Basarabia în anul 1820 a prezentat un demers pe numele lui A.N. Bahmetev, în care a fost expusă detaliat problema, cerând de a fi examinată la ședința Consiliului. A.N. Bahmetev a înaintat cererea lui Chiril pentru a fi examinată în Consiliul Suprem al Basarabiei. În urma deciziei Consiliului Suprem al Basarabiei din 13 iulie 1822, Chiril prezintă pe numele Consiliului noi argumente suplimentare, formulate în 12 puncte, care au fost examinate în două ședințe. În baza deciziei din 17 septembrie 1822, și frații Tomuleț și Leon au prezentat documentele referitoare la tranzacția de schimb (меновые сделки) al moșiilor mănăstirești. Ulterior, la 5 octombrie 1822, Chiril prezintă Consiliului Suprem al Basarabiei două acte noi: un document emis de patriarhie numit Sigilion⁴⁷ și un hrisov sinodal ce servea ca regulament bisericesc local. Tot atunci, Consiliul Suprem al Basarabiei a emis o rezoluție semnată de 11 membri ai Consiliului⁴⁸.

Însă, examinarea cazului în Consiliul Suprem al Basarabiei n-a fost în favoarea episcopului Chiril și a mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Chiril scria cu această ocazie: „[...] nemaivând deja răbdare, după aflarea mea timp de 19 luni în Basarabia, unde nu doar că nu am putut apăra interesele mănăstirești, dar și ruinându-mă complet, rog susținerea și apărarea Consiliului Suprem și a Milostivului Monarh să soluționeze definitiv cazul”⁴⁹.

Adevărul că Consiliul Suprem al Basarabiei a rămas indiferent la cererile prezentate de episcopul Chiril îl demonstrează și faptul că la adresa lui Chiril din 20 octombrie 1822 Consiliul n-a dat răspuns, considerând problema soluționată⁵⁰.

La 5 iunie 1829, Sandulache Tomuleț prezintă Cărmuirii Regionale a Basarabiei o recipisă, prin care confirma că a primit de la instituția dată două tranzacții autentice prezentate de egumenul mănăstirii Ioan Zlatoust Leon, cu referire la moșiile Lăpușna, Boghicieni și altele, semnate la 1 și 3 decembrie 1813, fapt ce confirma finalizarea litigiului⁵¹.

⁴⁶ Reexaminarea cazului în Consiliul Suprem al Basarabiei, la 5 octombrie 1820, în baza celor 19 probe noi prezentate de egumenul mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași Chiril, *a se vedea*: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 312-333 (dosarul indică paginile celor 19 probe în descreștere).

⁴⁷ **Sigilion** – act prevăzut cu sigiliu (*Dicționarul 1996, 985*). **Singhilie** – dispoziție bisericească exprimată printr-ui act public (prevăzut cu sigiliu) (*Noul dicționar 2007, 1334*).

⁴⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 338-339.

⁴⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 340-341.

⁵⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 345.

⁵¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 357.

354/116

1829 года июня 5 числа
 Майором Я. и Бессарабским
 в Бессарабском Губернии
 Дон подполковник Едичен, дан
 ему Монастырем Св. Иоанна
 Златоуста и Леонвима
 обшественных вотчинных;
 Монахио, Богослов и прор
 от м. 1. и 3. декабря 1813.
 года на ратуше сего года
 Кошмаръ, Георги
 Монахъ

Recipisa, din 5 iunie 1829, semnată de Iordache Tomuleț, prezentată Cărmuirii Regionale a Basarabiei prin care se confirma că a primit cele două certificate autentice de la egumenul mănăstirii Ioan Zlatoust Leon, cu referire la moșiile Lăpușna, Boghicieni și altele, semnate 1 și 3 decembrie 1813 (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 15, p. II, f. 357)

Cele relatate supra ne permit să conchidem că tranzacția a generat, de fapt, într-un litigiu îndelungat între părțile care au încheiat schimbul, care s-a întins până la sfârșitul anilor '20 ai secolului al XIX-lea, cu efecte nefaste atât pentru mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași și frații Tomuleț și Leon, cât și pentru locuitorii de pe moșia Lăpușna, în special pentru cei ce locuiau în vatra fostului târg, care la începutul secolului al XIX-lea decăzuse la rang de sat, precum și pentru unele persoane care au riscat, în virtutea disputei dintre cele două părți pentru stăpânire, să arendeze veniturile moșiei etc.

Prezența litigiului a demonstrat intențiile vădite a ambelor părți de a intra în posesia proprietăților funciare, în care scop au fost aduse diverse argumente și prezentate numeroase acte de la diferite instituții atât civile, cât și eclesiastice. Dacă, moșierii Tomuleț (care au intrat în posesia proprietăților abia în 1817) insistau la proprietățile obținute în urma schimbului, efectuat în urma înțelegerii amicale cu mănăstirea Sf. Ioan Zlatoust din Iași, egumenii mănăstirii folosind la maximum, în perioada inițială a litigiului (mai mult de 3 ani), veniturile obținute din proprietățile funciare și banii oferiți de moșiereasa Teodosia Leon, insistau și la fostele sale proprietăți din Basarabia, ce deja nu le mai aparțineau, dar la care nutreau de a le avea în posesie.

Însă, schimbările produse în privința celor care stăpâneau moșia Lăpușna, practic nu au soluționat litigiul cu locuitorii, ba chiar l-au acutizat, avansând de la dispute în instanțele judiciare ținutele și regionale, la confruntare directă, ceea ce a determinat unii cercetători să considere că aceste evenimente au precedat cu un deceniu procesele similare ce au derulat în Moldova în anul 1831⁵².

⁵² Despre conflictul dintre locuitorii satului Lăpușna și frații Iordache și Sandulache Tomuleț, (Tomuleț 2007, 145-178).

BIBLIOGRAFIE:

Candu 2015: Teodor Candu, *Schimbul de moșii dintre mănăstirea Ioan Gură de Aur din Iași cu neamurile Tomuleț și Leon*. În: Lăpușna. Studii de istorie și arheologie / asoc. Obștească „PRO-Historica; coord. șt.: Gheorghe Postică (Chișinău 2015), 147-154.

Dicționarul 1996: *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a (București 1996).

Mihail, Mihail 1993: Paul Mihail, Zamfira Mihail, *Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. 1812–1830*, București, 1993.

Moruzi 1905: D.C. Moruzi, *Basarabia și viitorul ei. 1812–1905* (București 1905).

Noul dicționar 2007: *Noul dicționar universal al limbii române*. Ediția a II-a (București-Chișinău 2007).

Relațiile 2014: *Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente și materiale (1360–1598)*. Ediția a II-a. Editor: Ion Eremia (Chișinău 2014).

Riasanovsky 2001: N.Riasanovsky, *O istorie a Rusiei* (Iași 2001).

Tomuleț 2007: Valentin Tomuleț, *Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812–1828) (În baza documentelor depozitate în Fondul 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei”)*, vol. I (Chișinău 2007).

Tomuleț 2014: Valentin Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812–1918) (Instituții, regulamente, termeni)*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită (Iași 2014).

Xenopol 1926: A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană. Ediția a III-a. (de I.Vlădescu) Vol. X: Istoria Țărilor Române de la Pacea de la București până la răsturnarea fanarioșilor (1812–1821)* (București 1930).

Договоры 1869: *Договоры России с Востоком. Политические и торговые*. Собрал и издал Т. Юзефовичъ (СПб. 1869).

Устав 1818: *Устав образования Бессарабской области 1818 г.*, Кишинев, 1818.

LISTA ABREVIERILOR

În limba română:

ANRM	Arhiva Națională a Republicii Moldova
d.	dosar
f.	filă (de dosar)
F.	fond (de documente)
inv.	inventar (de arhivă)
P.	parte (a cărții)
p.	pagină
vol.	volum

În limba rusă:

ПСЗРИ Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе (СПб)